

سوالات و نکات مهم جامعه‌شناسی یازدهم - درس چهاردهم

زهرای نجاتی دبیر جامعه‌شناسی استان لرستان شهرستان دلفان

۱- دو نمونه از جنبش‌هایی که نخستین بیدارگران اسلامی ایجاد کردند را نام ببرید؟

جنبش عدالتخانه و جنبش تنباکو

۲- نخستین بیدارگران اسلامی با چه هدفی، جنبش‌هایی در ایران پدید آوردند؟

برای اصلاح رفتار حاکمان و ساختار حکومت قاجار

نکته: تعامل عالمان شیعی با قاجار بر اساس مقاومت منفی بود.

۳- منظور از مقاومت منفی چیست؟

در مقاومت منفی، حاکمیت پادشاه، ظالمانه و غیرمشروع دانسته می‌شود و همکاری سیاسی با آن، جز

در حدّ واجبات نظامیه انجام نمی‌شود.

۴- واجبات نظامیه به چه معناست؟

اموری است که برای بقای زندگی اجتماعی الزام است؛ مانند حفظ امنیت یا مقابله با دشمنان خارجی

۵- منظور از فعالیت‌های رقابت‌آمیز چیست؟

منظور از فعالیت‌های رقابت‌آمیز، ورود فعال به عرصه زندگی اجتماعی و سیاسی، نه در جهت تأیید

قدرت حاکم و حمایت از آن، بلکه در رقابت با آن است.

نکته: برخورد رقابت‌آمیز عالمان دینی با قاجار، حرکتی اصلاحی بود.

۶- پیامد جنبش تنباکو را شرح دهید؟

فعالیت‌های رقابت‌آمیز را از اصلاح رفتار به اصلاح ساختار تغییر داد و به جنبش عدالتخانه منجر شد.

۷- هدف از جنبش عدالتخانه چه بود؟

جنبش عدالتخانه فقط به دنبال اصلاح کار یا رفتار خاصی از پادشاه نبود بلکه اصلاح شیوه زمامداری

او را هدف قرار داده بود. این جنبش با توجه به شرایط داخلی و خارجی در پی تأسیس مجلسی

بود که قوانین عدالتخانه الهی را تدوین کند و شاه را ملزم سازد که در چارچوب این قوانین عمل کند

۸- کدام حرکت، حاکمیت را از مدار استبداد به مدار عدالت منتقل ساخت؟ جنبش عدالتخانه

۹- فقه اجتماعی و سیاسی تشیع، در مورد حاکمیتی که جنبش عدالتخانه به دنبال آورد چه دیدگاهی

داشت؟

در فقه اجتماعی و سیاسی تشیع، این نوع حاکمیت نیز آرمانی نبود اما فساد آن از استبداد کمتر بود

و ظلم را کنترل می کرد. به همین دلیل، فقط در شرایطی که برقراری حاکمیت آرمانی امکان

نداشت، پذیرش آن ممکن بود.

نکته: جنبش عدالتخانه از آن جهت که ساختار سیاسی جامعه را تغییر می داد، یک انقلاب اجتماعی بود.

۱۰- معنای مشروطه نزد منورالفکران غرب زده چه تفاوتی با عالمان مسلمان داشت؟

منظور عالمان مسلمان از مشروطه، مشروط کردن حاکمیت به احکام عادلانه الهی بود اما

منورالفکران مشروطه را نوعی حاکمیت سکولار مانند دولت انگلستان می دانستند.

۱۱- منورالفکران مشروطه خواه چه دیدگاهی نسبت به مجلس داشتند؟

از نظر منورالفکران مشروطه خواه، مجلس محلی بود که در آن، قوانین نه بر پایه احکام اسلام،

بلکه بر اساس اراده و خواست بشر تنظیم و تدوین می شد.

۱۲- نزاع و رقابت بین منورالفکران غرب زده و بیدارگران اسلامی چگونه پایان یافت؟

پس از دو دهه کشمکش، با حضور قدرت های استعماری و دخالت انگلستان به نفع جریان

منورالفکران پایان یافت. حاکمیت منورالفکران در ایران به استبداد استعماری رضاخان ختم شد.

□ مقایسه کنید صفحه ۱۱۸ بسیار مهم است.

نکته: امام خمینی به عنوان یک مرجع دینی، مردم و عالمان را از موضع مقاومت منفی به فعالیت

رقابت آمیز بازگرداند.

۳- فعالیت های رقابت آمیز به رهبری امام خمینی چگونه آغاز شد. وجه هدفی را دنبال می کرد؟
این فعالیت رقابت آمیز، با اعتراض به کابینولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز شد ولی در حد یک حرکت اصلاحی نماند و به صورت یک حرکت انقلابی در آمد که حذف شاهنشاهی و تحقق حکومت اسلامی را دنبال می کرد.

۱۴- در اندیشه سیاسی و اجتماعی شیعی، حاکمیت آرمانی دینی از چه ویژگی هایی برخوردار است؟
در اندیشه اجتماعی و سیاسی شیعی، حاکمیت آرمانی دینی، حاکمیت الهی است که به وسیله پیامبر و اهل بیت تحقق پیدا می کند و در زمان غیبت امام زمان اجرای احکام الهی، وظیفه کسانی است که هم به احکام و شرایط اجرای آنها آگاه و عالم باشند و هم به علم و آگاهی خود عامل باشند و به آن عمل کنند.

۱۵- مشکل عدالتخانه چه بود؟

مشکل عدالتخانه این بود که رفتار عادلانه را به کسانی تحمیل می کرد که با معیارهای الهی به قدرت نرسیده بودند. آنها قدرت را با شمشیر قوم و عشیره یا حمایت دولت های استعمارگر بدست آورده بودند؛ عالم به عدالت نبودند و عمل به عدالت نیز به قدر کافی در شخصیت آنها نهادینه نشده بود.
۱۶- چه ارتباطی بین انقلاب اسلامی و مشروطه وجود دارد؟

انقلاب اسلامی، بازگشت مردم ایران به حرکت ناتمامی بود که در مشروطه آغاز کرده بودند. این بازگشت با هزینه نزدیک به صد سال تجربه تاریخی انجام می شد؛ تجربه رقابت با منورالفرکان غرب گرا، استبداد استعماری و روشنفکرانی که در حاشیه بلوک شرق و غرب عمل می کردند.
نکته: قرن بیستم را قرن انقلاب های آزادی بخش می دانند و انقلاب اسلامی، آخرین انقلاب قرن بیستم است.

۱۷- وجه اشتراک انقلاب اسلامی ایران با سایر انقلاب ها و جنبش های آزادی بخش چیست؟
همگی جهت گیری ضد استعماری داشتند و در جهت از بین بردن سلطه سیاسی کشورهای غربی عمل می کردند.

۸- تفاوت انقلاب اسلامی ایران با سایر انقلاب‌ها و جنبش‌های قرن ۲۱ چه بود؟ دو مورد.

□ انقلاب‌های آزادی‌بخش اغلب در مقابل بلوک غرب شکل می‌گرفتند و مورد حمایت بلوک

شرق بودند. ولی انقلاب اسلامی ایران به هیچ‌یک از دو بلوک وابستگی نداشت و از آغاز،

جهت‌گیری ضد آمریکایی و ضد صهیونیستی و ضد مارکسیستی خود را اعلان کرد.

□ انقلاب‌های آزادی‌بخش، اغلب با جنبش‌های چریکی گروه‌ها و احزاب مختلف شکل می‌

گرفتند. اما انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب فراگیر مردمی با مرجعیت و رهبری دینی بود و

همه‌اقتدار و گروه‌های جامعه را در بر گرفت.

□ انقلاب‌های آزادی‌بخش در چارچوب نظریه‌ها و مکاتب چپ شکل می‌گرفتند که برای حل

بحران‌های جهان غرب به وجود آمده بودند ولی انقلاب اسلامی ایران از آموزه‌های اسلامی

بهره‌میرد و به فلسفه‌ها و مکاتب سیاسی غرب تعلق نداشت.

□ انقلاب‌های آزادی‌بخش در مقابله با استعمار قدیم و حذف کارگزاران مستقیم غرب موفق

می‌شدند ولی در قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند؛ و به همین سبب،

استعمار با دست کارگزاران این انقلاب‌ها، در چهره استعمار نو باز می‌گشت. این انقلاب‌ها

نتوانستند جایگاه کشورشان را از حاشیه قطب‌های سیاسی و اقتصادی جهان خارج کنند اما

انقلاب اسلامی ایران فقط یک انقلاب سیاسی نبود بلکه هویتی فرهنگی و تمدنی داشت. این

انقلاب بیرون از قطب بندی سیاسی شرق و غرب، یک قطب بندی جدید فرهنگی به وجود

آورد و خود در کانون قطب فرهنگی جهان اسلام قرار گرفت.

زهرا نجاتی دبیر جامعه‌شناسی استان لرستان شهرستان دلفان